

STUDENTSKÉ VOLBY 2012

Jeden svět
na školách

Program společnosti Člověk v tísni
www.jsns.cz/volby

JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH

Člověk v tísni, o. p. s.

Šafaříkova 24, 120 00 Praha 2

www.jsns.cz

e-mail: jsns@jsns.cz

Autoři:

Informační texty: Erik Tabery, Luděk Navara, Bára Procházková

Aktivity: Pavla Kučerová, Hana Vacková, Marek Fajfr, Karel Strachota,

Ludmila Součková, Adéla Skálová, Jana Havlíčková, Radovan Hlaváček

Redakce:

Bára Procházková, Radovan Hlaváček, Adéla Skálová, Jana Havlíčková

Na přípravě publikace se dále podíleli:

Tatiana Čabáková, Radka Vokounová, Linda Šilingerová, Lukáš Gajdoš,

Markéta Břešťanová, Anna Dosoudilová, Eva Štásková, Dagmar Mertová

Grafická úprava: >0< mowshe

Rok vydání: 2012

Fotografie: zdroj ČTK (strana 6, 8, 9, 10, 13, 18, 23, 24) archiv JSNŠ (strana 4)

© Člověk v tísni, o. p. s.

Všechna práva vyhrazena

ISBN: 978-80-86961-88-0

OBSAH

Úvodem	4
<i>(Karel Strachota)</i>	
Proměna volebního systému od první republiky	6
<i>(Luděk Navara)</i>	
Volební systém v České republice	12
<i>(Erik Tabery)</i>	
Význam a pravomoci krajů	20
<i>(Bára Procházková)</i>	
Když hlas neměl význam	23
<i>(Erik Tabery)</i>	
Aktivity:	
Rozpočet našeho kraje	26
Nová politická strana	28
Volby a já	29
Volební kampaň	32

ÚVODEM

Před dvěma lety uspořádala společnost Člověk v tísni historicky první **Studentské volby 2010** v České republice. Byly součástí vzdělávacího programu **Jeden svět na školách** a měly přiblížit studentům středních škol základní demokratické principy, seznámit je s volebním systémem, a zvýšit tak podíl prvovoličů při skutečném hlasování. Studentské volby 2010 se konaly několik týdnů před volbami do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Pozdější výzkum potvrdil, že jsme si stanovili reálné cíle: Například o 6 % procent stoupla účast prvovoličů z řad studentů, kteří předtím „volili nanečisto“.

Přitom nešlo o jednorázovou aktivitu, ale o součást dlouhodobého projektu **Kdo jiný?**, který se snaží zvýšit podíl mladých lidí na občanské společnosti, usiluje o to, aby lépe využívali prostor, který jim demokracie nabízí. Týmy žáků základních a středních škol realizovaly v rámci projektu Kdo jiný? několik stovek samostatných akcí nebo projektů vztahených k různým oblastem veřejného života a celospolečenským problémům, jako jsou rovné příležitosti, postavení menšin, moderní československé dějiny, životní prostředí, rozvojová spolupráce, přistěhovalectví, sociální problematika atd. Členové týmů přitom pochopili, že mají spoluzodpovědnost za svět, v němž žijí, a že pasivní „stěžování si“ nikdy nepřinese změnu k lepšímu. Poznali své možnosti a hlavně se rozhodli k činu.

Je tedy zřejmé, že existuje mnoho způsobů, jak mladé lidi zaujmout, povzbudit, jak je motivovat, aby formulovali své postoje a názory. Právě o to se snažíme. Vydáváme vzdělávací sady dokumentárních filmů, publikace s informacemi k vybraným tématům, s přehledem nástrojů občanské angažovanosti, s praktickými radami a doporučeními (mj. s tipy, jak projekty a myšlenky propagovat a medializovat a jak k tomu využívat moderní technologie). Pořádáme také setkání studentů na praktických workshopech, opakovaně vydáváme sborníky s přehledem zdařilých projektů. A snažíme se poukazovat na to, že popisování náctiletých coby povrchních konzumentů, kteří se chtějí jen bavit a užívat si, je dlouhodobě zažitým zkreslujícím stereotypem.

Už při pořádání **Studentských voleb 2010** jsme vyjadřovali odhodlání položit základy projektu, který se bude opakovat, respektive rozvíjet. Proto jsme se rozhodli uspořádat v souvislosti s volbami do krajských zastupitelstev druhé studentské volby, podpořené řadou aktivit a zaměřené především na regionální rozměr nadcházejícího řádného hlasování: Například již proběhla série debat středoškoláků s krajskými zástupci hlavních politických stran, zprovoznilí jsme diskuzní web, pro pedagogy připravujeme příručku a semináře o začleňování politických témat do výuky. A také jsme vydali publikaci, kterou právě držíte v ruce. Obsahuje informační texty o současném volebním systému v ČR a stručný historický přehled jeho vývoje. Dále zde najdete článek o pravomoci krajských zastupitelstev a financování krajů a rovněž několik aktivit a lekcí, které můžete využít při přípravě vyučovacích hodin.

Věřím, že se organizace **Studentských voleb 2012** vydaří, že bude potvrzena jejich smysluplnost a že získají oprávněné místo při výchově sebevědomých a zodpovědných občanů.

Děkuji všem, kteří se podílejí na přípravě.

Karel Strachota
ředitel projektu Jeden svět na školách

PROMĚNA VOLEBNÍHO SYSTÉMU OD PRVNÍ REPUBLIKY

Luděk Navara, MF DNES

Proměna volebního systému v našich zemích začala už za Rakouska-Uherska. Přestože byl tento pozoruhodný středoevropský mnohonárodnostní státní útvar monarchií, zrodily se zde základy systému, který se stal východiskem pro demokratický režim první republiky. I když pozor, samotná monarchie byla rozdělena na dva státní celky, a to: Předlitavsko a Zalitavsko. Česko se nacházelo v části Předlitavsko, do níž patřilo i dnešní Rakousko s hlavním městem Vídní, části Chorvatska, Slovinska, Polska a Rumunska. A právě v Předlitavsku se už koncem 19. století rozšiřoval počet oprávněných voličů a všeobecné rovné volební právo pro muže bylo zavedeno zákonem v roce 1907. Ale systém existující před první světovou válkou bychom asi neoznačili za zcela demokratický, protože v čele státu byl neodvolatelný monarcha a systém navíc komplikovaly složité národnostní spory.

Prvorepublikové Československo

Po vypuknutí první světové války se národnostní rozpory v monarchii ještě prohloubily. Už v létě 1915 zahájil profesor Tomáš Garrigue Masaryk svou zahraniční akci a o rok později vznikla v Paříži Národní rada. Ale forma budoucího českého, respektive československého státu se v té době ještě hledala. Jednou z uvažovaných možností bylo i království. Po vzniku samostatného Československa 28. října 1918 bylo jisté, že zvítězilo republikánství, monarchismus byl už tehdy považován za zastaralý. Rozšířením Národního výboru československého vzniká Revoluční národní shromáždění, do nějž byli povoláni další zástupci na základě výsledků posledních předválečných voleb v Rakousku-Uhersku. A také kooptování zástupci Slovenska.

Nově zvolený československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk a ministerský předseda Antonín Švehla (vpravo) odjíždějí od budovy parlamentu (Rudolfinum) po volbě prezidenta roku 1927.

Nejdůležitější pro vznikající Československo byla takzvaná únorová ústava, která přinesla variantu parlamentarismu s dvoukomorovým parlamentem. Poslanecká sněmovna měla 300 poslanců, Senát 150 členů. Prezident byl volen na společné schůzi obou komor.

Nový stát ovšem zdědil po rakousko-uherské monarchii složitou národnostní situaci s velkou německou menšinou. Uspořádání země s tím muselo počítat. Jedním z důsledků byl **poměrný volební systém**, v němž politické strany měly rozhodující slovo při sestavování kandidátních listin. Systém navíc umožňoval vyřadit jen velmi malé strany, takže pro něj byl charakteristický vysoký počet zúčastněných stran.

Důsledkem volebního systému první republiky došlo k roztržitosti stranického spektra. To bylo navíc až na výjimky nehybné a v parlamentu se objevovaly stejné tváře, neboť obměna byla minimální.

Ale podívejme se na první volby na jaře 1920. Těch se účastnilo 22 stran kandidujících do Poslanecké sněmovny a 17 do Senátu. Zvítězili sociální demokraté. Nejdříve čeští (25,7 %) a za nimi němečtí (11,1 %). Na třetím místě byli agráři. Pozoruhodné je, že ústavně byly garantovány čtyři mandáty legionářům ze Sibiře.

Druhé volby přinesly ještě větší roztržitost: Do Poslanecké sněmovny se dostali zástupci 16 stran, do Senátu zástupci 14 stran. Tak velký počet přinesl komplikace a problémy při sestavování vládní koalice, která by byla dostatečně funkční, vyústily v politickou krizi.

Zatímco následující volby (v říjnu 1929) znamenaly ustálení stranické struktury, ty poslední v prvorepublikové éře přinesly překvapení: Zvítězila sudetoněmecká strana SdP. Zástupci německé menšiny tak v roce 1935 získali celkem 44 mandátů v Poslanecké sněmovně.

Druhá republika a protektorát

V září 1938 tehdejší Československo muselo na základě mnichovské dohody postoupit německojazyčná pohraniční území. Mnichovská dohoda, při níž došlo k oslabení tohoto posledního demokratického státu ve středu Evropy, ovšem přinesla i změnu vnitřních poměrů. Především opuštění prvorepublikových demokratických tradic. Druhá republika musela být přátelská k německé říši ovládané diktátorem Adolfem Hitlerem. Zmocňovací zákon vybavil výkonnou moc nezvyklými oprávněními zasahovat do ústavy a legislativy takzvanými prezidentskými dekrety a nařízeními vlády. Tím byla omezena role Národního shromáždění. Parlament se ovšem stejně rozkládal: 69 poslanců z postoupených území pozbylo svých mandátů.

Nacisté pochodují přes Karlův most v Praze v době druhé světové války.

O mandáty přišli také poslanci a senátoři rozpuštěné komunistické strany. Z parlamentu zbylo torzo a poslanci se už na konci druhé republiky ani nesešli. V následujícím období 1939–1945 se české země dostaly pod přímou kontrolu Hitlerovy říše. Parlament byl rozpuštěn, o ústavnosti se v tomto období nedá hovořit.

Na druhé straně existovalo ve válečném období Prozatímní státní zřízení ČSR, které reprezentovala politická emigrace v Londýně v čele s Edvardem Benešem.

Poválečné období 1945–1948, třetí republika

Nebyla to úplně jednoduchá doba, a to po všech stránkách. Poválečný zmatek se promítal i do politického uspořádání. Formálně sice platila prvorepubliková únorová ústava, reálně však nebyla politickou mocí dodržována. Na rozdíl od první republiky se objevila novinka – vládnutí pomocí **prezidentských dekretů**. Omezena byla i volební soutěž – v Česku se voleb mohli účastnit jen komunisté, národní socialisté (tj. Československá strana národně socialistická – strana se už v roce 1926 distancovala od fašistů; její členkou byla i Milada Horáková), lidovci a sociální demokraté.

Silný vliv měl v zemi z větší části osvobozené Rudou armádou Sovětský svaz a levice vůbec. Komunisté lehce získali pozice – v prvních volbách dosáhli 40,2% hlasů. Není divu, když se voleb v Česku mohly účastnit jen čtyři strany sdružené do takzvané Národní fronty. Československo už v té době nespĺňovalo nároky na to, aby mohlo být zařazeno mezi demokratické státy.

Období po komunistickém převratu v únoru 1948

Na první pohled to v některých ohledech ani nevypadalo, že se jedná o čistě totalitní stát. Dokonce první měsíce po převratu stále ještě platila prvorepubliková ústava. Správně bychom však měli uvést, že měla platit. Ve skutečnosti byl totiž hlavním nositelem výkonné moci Ústřední výbor Komunistické strany Československa a jeho první tajemník, přičemž českoslovenští komunisté byli pod diktátem svých sovětských kolegů. Opravdové rozhodující struktury se tedy nacházely nejen mimo ústavní orgány, ale dokonce i mimo hranice země.

Předvolební projevy předsedy vlády Klementa Gottwalda, náměstka předsedy vlády Antonína Zápotockého a ministra sociální péče Evžena Erbana v jinonické Waltrovce, v květnu 1948.

Prvorepublikovou ústavu ovšem brzy nahradila ústava 9. května (kterou prezident Beneš odmítl podepsat) a později, v roce 1960, **socialistická ústava, která zakotvovala vedoucí úlohu KSČ.**

Ale v té době měl už režim i volby pevně ve své režii: Volby do nového Národního shromáždění 30. května 1948 dopadly tak, že jednotná kandidátka Národní fronty získala 89,2% hlasů. Vedoucí silou Národní fronty byla ovšem KSČ, takže ta držela skutečnou moc.

Navzdory existenci tolerovaných a kontrolovaných stran odpovídal tehdejší systém modelu jediné hegemonicko-ideologické strany. Žádná z ostatních stran nemohla ohrozit postavení vedoucí, tedy komunistické strany.

Na první pohled došlo v ústavním systému k výrazné změně začátkem roku 1969, kdy vstoupil v platnost ústavní zákon o československé federaci, ale skutečnou moc nadále držela komunistická strana. Ta měla vliv i na důležitě ústavní zákony.

Po okupaci vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 a následném utužení komunistického režimu byl na začátku normalizace přijat ústavní zákon, který umožnil „očistit“ parlament od příliš demokraticky smýšlejících poslanců a prodloužil volební období tak, aby se volby nemusely konat v době, kdy komunisté ještě neměli situaci zcela pod kontrolou. Jak ukazují výsledky voleb, záměr vyšel dobře. V roce 1971 byli zvoleni všichni kandidáti tak, jak byli navrženi, jejich podpora byla přes 99% hlasů. Podobné výsledky byly i v dalších letech. Ve všech volbách se užíval stejný systém, země byla rozdělena do jednomandátových obvodů, v každém obvodu kandidoval jeden kandidát. Jaký poměr poslanců připadne na jednotlivé politické strany, bylo stanoveno předem.

Současnost

Dle Ústavy České republiky, která je platná od 1. ledna 1993, je současný volební systém založen na **poměrném systému, který ale obsahuje prvky většinového**. Zároveň má určité tradiční prvky z časů první republiky, jako je jednaosmdesátičlenný Senát. Ten je ovšem jen jednou ze dvou komor Parlamentu, druhou komoru tvoří Poslanecká sněmovna s dvěma sty poslanci volenými na čtyři roky. Senátoři jsou voleni na šest let a obměňují se po částech – vždy jen jedna třetina Senátu. Ačkoliv systém počítal s existencí Senátu od počátku, první senátní volby se odehrály až v roce 1996.

Zástupkyně volební komise s přenosnou volební urnou. Senátní a komunální volby, Šumava, 1998.

Pomineme-li období zmatků po pádu komunismu a rozdělování společného státu, zjistíme, že politická mapa sice obsahuje strany navazující na tradice sahající až k první republice, ale současně zaznamenává i strany, které jen krátkodobě zazáří a jejichž existence bývá vzápětí zapomenuta. Největší počet stran se dostal do Poslanecké sněmovny po volbách v roce 1992. Bylo jich celkem 12 a vypadalo to, že přinesou podobnou roztržitost jako za první republiky. Jenže už v příštích letech klesl počet stran ve sněmovně na polovinu a ustálil se.

Objevil se ovšem jiný problém: Při sestavování vlády je potřeba více stran, které mají často velmi rozdílný volební program. To může vést k nestabilitě vlády. I přes pokusy volební systém změnit počítá česká ústava i nadále s poměrným volebním systémem.

VOLEBNÍ SYSTÉM V ČESKÉ REPUBLICE

Erik Tabery, *RESPEKT*

Čteme si o nich v novinách, díváme se na ně v televizi, posloucháme je v rádiu – politici jsou zkrátka všude. A i ten, kdo se o politiku nezajímá, na ně dříve nebo později narazí. Jak se ale ti lidé do té politiky dostali? A jak je mohou ovlivnit?

VOLBY V ČR

- Komunální volby do zastupitelstva obce
- Krajské volby do zastupitelstva kraje
- Volby do Poslanecké sněmovny
- Volby do Senátu
- Prezidentské volby

Komunální volby – volby do zastupitelstva obce

Když se člověku v jeho okolí něco nelíbí (třeba chybí přechod přes silnici, je málo zeleně, nedostatek hřišť apod.), může požadovat změnu. Na městských či obecních radnicích sedí politici, kteří mají za úkol dobře spravovat právě naše okolí. Jsou našimi zaměstnanci, protože jsou placeni z daní, které odvádíme.

Zastupitele mohou volit všichni od 18 let. Ve stejném věku mohou občané i sami kandidovat do obecního zastupitelstva. Musí ale předtím vstoupit do nějaké strany nebo si nějakou založit či vytvořit sdružení nezávislých kandidátů.

Pakliže se vydají cestou nové strany, musí nejdříve sehnat tisíc podpisů, aby je ministerstvo vnitra zaregistrovalo. Sdružení nezávislých kandidátů to má snazší, protože podpisy shánět nemusí.

Od vstupu do Evropské unie platí, že právo volit a být voleni mají v komunálních volbách i lidé, kteří tu žijí, ale přitom jsou stále občany některé z členských zemí EU.

Těm, kteří jsou zvoleni (jejich mandát trvá čtyři roky), se říká zastupitelé a tvoří zastupitelstvo. Z něj pak vzniká něco jako obecní vláda, které se ale říká rada. Ta si pak ze svých řad zvolí starostu, ve větších městech volí primátora.

Zasedání zastupitelstva jsou přístupná veřejnosti, která může předkládat své požadavky. Mnohdy však zastupitelé či radní nechtějí jednotlivce vyslyšet, a proto se pak lidé spojují do různých skupin a občanských sdružení. Čím více lidí přesvědčíte o své myšlence, tím větší šanci máte, že ji prosadíte.

Krajské volby – volby do zastupitelstva kraje

Obce, městské části a města jsou nejmenšími jednotkami samosprávy u nás. Tak jako se od sebe liší obce, liší se od sebe i jednotlivé regiony. Rozdíly jsou často dány historicky, přítomností průmyslu či naopak přírodního bohatství. Tato specifika je třeba respektovat a přihlížet k nim. Proto je Česká republika rozdělena na 14 krajů, mezi něž se řadí i hlavní město Praha.

Kraje jsou tu zejména od toho, aby o všem nerozhodovalo jedno centrum. Hlavní město je vzdálené od některých míst i několik stovek kilometrů a mnohdy je i stejně vzdálené od problémů tamních lidí.

Každý kraj má proto své sídelní město, kde také zasedá krajské zastupitelstvo. Do něj, stejně jako u obecních voleb, mohou volit a být voleni lidé, kteří dosáhli 18 let.

Volič má v krajských volbách možnost použít čtyři preferenční hlasy. To znamená, že když chcete volit stranu XY, ale více se vám líbí kandidát, který má pořadové číslo deset, můžete jej zakroužkovat. Tím jej posouváte na žebříčku výše. Pakliže kandidát získá takový počet preferenčních hlasů, který činí nejméně 10 % z celkového počtu hlasů odevzdaných pro jeho stranu v rámci kraje, případně mandát přednostně jemu.

V obcích, kde podle posledního sčítání lidu žije více než 10% obyvatel hlásících se k jiné národnosti než české, zařídí místní zastupitelstvo informace o volbách i v jazyce této menšiny.

Aby se strana či uskupení dostaly do krajského zastupitelstva, musí získat nejméně 5 % hlasů. Mandát zastupitele trvá čtyři roky.

Stejně jako u obcí i v krajích ze zastupitelstva vznikne krajská rada, ta si pak volí představitele kraje – hejtmána. Rady krajů vznikají na základě politických dohod zvolených stran. Zastupitelstva krajů mohou rovněž předkládat návrhy zákonů Poslanecké sněmovně.

Parlamentní volby

Volby do Poslanecké sněmovny

Největší politický vliv na utváření podoby české společnosti má Poslanecká sněmovna ČR, která přijímá zákony, vyslovuje důvěru vládě, může také zřizovat vyšetřovací komise a volí členy mediálních rad.

Slavnostní schůze Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR ve Vladislavském sále Pražského hradu při příležitosti vzniku České republiky 1. 1. 1993.

Voliči

Ve sněmovně zasedá 200 poslanců, které volí lidé starší 18 let. Každý občan způsobilý volit dostane před volbami domů hlasovací lístky, se kterými pak v den voleb zamíří na volební okrsek, jenž je většinou nedaleko od jeho domova. Pakliže ale dopředu ví, že nebude v místě svého trvalého bydliště (čeká ho dovolená, pracovní či studijní povinnosti v jiném kraji), může si zařídit tzv. volební průkaz. Potom volí tam, kde se zrovna v čase voleb nachází. Dnes už je dokonce možné takto hlasovat ze zahraničí.

Jsou mezi námi pochopitelně i lidé, kteří jsou sice doma, ale dlouhodobě nemocní anebo jsou v pokročilém věku, který jim brání opustit dům. Ti se pak mohou nahlásit místním úřadům, které za nimi vyšlou zástupce volební komise, aby mohli volit. Také lidé dlouhodobě hospitalizovaní v nemocnicích či sanatoriích si mohou zažádat o zápis do tzv. zvláštního seznamu voličů. O této možnosti by měli být informováni správou zařízení. Ten, kdo ví, že v čase voleb bude v nemocnici kvůli krátkodobé hospitalizaci, musí zažádat o voličský průkaz.

Každý volič má právo udělit dva preferenční hlasy (tedy o dva méně než v krajských volbách). Pokud nějaký kandidát získá nejméně 5 % z celkového počtu hlasů odevzdaných pro jeho stranu v rámci volebního kraje, připadne mandát přednostně právě jemu.

Kandidáti a strany

Kandidovat mohou lidé starší 21 let. Mandát poslance trvá čtyři roky. Kandidátky sestavují politické strany, hnutí nebo koalice, a to na základě tzv. primárek. Každá strana má jiná pravidla, ale obecně platí, že se vybírá podle popularity v jednotlivých krajích. Na přední místa kandidátek se pak většinou vybírají ti neznámější politici.

Strany, které chtějí kandidovat, musejí v každém volebním kraji složit tzv. kauci, a to ve výši 15 tisíc korun. Tato částka se pak věnuje na náklady spojené s volbami.

Volební obvody ve volbách do sněmovny kopírují hranice krajů. Takže kandidátka v Jihomoravském kraji se odlišuje například od kraje Vysočina či Jihočeského kraje. Počet mandátů (poslaneckých křesel) za jednotlivé obvody se vypočítává podle volební účasti v každém z krajů – jinými slovy, čím více voličů, tím více křesel pro kraj.

Počty mandátů za jednotlivé kraje po volbách v roce 2010:

Hlavní město Praha	25
Středočeský kraj	24
Jihočeský kraj	13
Plzeňský kraj	11
Karlovarský kraj	5
Ústecký kraj	14
Liberecký kraj	8
Královéhradecký kraj	11
Pardubický kraj	10
kraj Vysočina	10
Jihomoravský kraj	23
Olomoucký kraj	12
Zlínský kraj	12
Moravskoslezský kraj	22
Celkem	200

Do Poslanecké sněmovny zamíří to politické uskupení, které celkově překročí 5 % hlasů. Kandidující koalice to mají těžší, protože ty musejí 5 % hlasů získat za každou stranu, která je tvoří. Takže kdyby kandidovaly čtyři strany spojené koalici, musely by ve volbách získat nejméně 20 % hlasů.

Postavení a práce poslance

Poslanec má v Poslanecké sněmovně pravomoc předkládat návrhy zákonů či pozměňovací návrhy k zákonům, se kterými přišli ostatní. Stává se také členem některého z výborů sněmovny – ty probírají novely zákonů, které jim tematicky přísluší. Jinými slovy například v zahraničním výboru poslanci probírají vše, co souvisí s naší zahraniční politikou.

Výbory v Poslanecké sněmovně:

- Hospodářský výbor
- Kontrolní výbor
- Mandátový a imunitní výbor
- Organizační výbor
- Petiční výbor
- Rozpočtový výbor
- Ústavně právní výbor
- Volební výbor
- Výbor pro bezpečnost
- Výbor pro evropské záležitosti
- Výbor pro obranu
- Výbor pro sociální politiku
- Výbor pro veřejnou správu a regionální rozvoj
- Výbor pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu
- Výbor pro zdravotnictví
- Výbor pro životní prostředí
- Zahraniční výbor
- Zemědělský výbor

Zákodárci (tedy i senátoři) dostávají ze státního rozpočtu peníze na asistenty a také na vytváření analýz, které jim pomáhají rozumět tématům, o nichž hlasují. Každá strana si vytváří týmy expertů – ti radí poslancům s otázkami, které nejsou jejich doménou. Například častým původním povoláním zákonodárců je advokacie. Dá se předpokládat, že právník toho nebude moc vědět například o zdravotnictví, takže potřebuje odbornou pomoc, aby mohl odpovědně hlasovat.

Každý z členů parlamentu je chráněn tzv. imunitou. V Česku je nebývale široká, takže když se poslanec (či senátor) dopustí nějakého přestupku či je podezřelý ze spáchání trestného činu, musí s jeho vydáním policii souhlasit většina sněmovny. Většinou se v západních demokraciích imunita vztahuje pouze na verbální vyjádření pronesená na území parlamentu. Tím má být zachována svoboda projevu zákonodárců.

Co to vlastně poměrný a většinový systém je?

V prvním případě jde o to, že složení sněmovny odráží proporci hlasů, které strany získaly ve volbách. Má tedy výhodu v tom, že přesněji zastupuje názory ve společnosti. Čistý poměrný systém ale v Česku neexistuje, protože je tu pětiprocentní hranice pro vstup do sněmovny. Tato pojistka je do jisté míry diskriminační, na druhé straně brání přílišné roztržitosti sněmovny, ale i průniku nesystémových či okrajových stran do parlamentu.

Naproti tomu většinový systém u nás funguje pro volby do Senátu, má menší obvody, za které se do sněmovny dostává jeden nebo malý počet zákonodárců. Systém je buď jednokolový, nebo dvoukolový.

V prvním případě se stává zákonodárcem ten, který získal nadpoloviční většinu hlasů. V druhém případě postupují kandidáti s největším počtem volebních preferencí do dalšího kola a mezi nimi se pak rozhoduje. Tento systém má zase tu výhodu, že díky omezenému počtu kandidátů se volič může mnohem lépe orientovat, kdo je jaká osobnost. Voliči jsou však zároveň nuceni mnohem více vybírat podle menšího zla, když například proti sobě stojí jim ne zcela blízký zástupce demokratické strany a zástupce extremistů.

Volby do Senátu

V Česku máme dvoukomorový parlament, který tvoří Poslanecká sněmovna a Senát (například v sousedním Slovensku mají jen jednu komoru). Senát tvoří 81 senátorů, kteří jsou voleni na šest let. Každé dva roky se konají volby ve třetině volebních obvodů a na rozdíl od sněmovny se do nich volí většinovým systémem (viz rámeček). Tento na první pohled netradiční způsob je ve skutečnosti dobře promyšleným systémem. Dvě parlamentní komory fungují jako demokratická pojistka, respektive jako snaha o vyrovnaní moci v zemi.

Když to velmi zjednodušíme, tak zatímco v Poslanecké sněmovně se uplatňuje především stranický pohled, v Senátu je přístup osobnější. Je to dáno i tím, že voliči ve svém obvodu vybírají do horní komory parlamentu jednu konkrétní osobnost. Také z toho důvodu je v Senátu více politiků, které nenominovala žádná ze známých stran. I minulost proto ukázala, že v horní komoře parlamentu nevládnou takové emoce jako v Poslanecké sněmovně. A protože Senát po sněmovně schvaluje návrhy zákonů, často funguje také jako korektiv. A to jak v praktických záležitostech (opravuje chyby, kterých si sněmovna nevšimla), tak i v politických (občas se stane, že sněmovna schválí něco pod tlakem okolností, ale Senát to zastaví).

Senát je přesto slabší komorou než sněmovna. Například nehlasuje o důvěře vládě či o státním rozpočtu. Když Senát zamítne nějaký návrh, který přišel ze sněmovny, mohou ho poslanci většinou svých hlasů (zapotřebí je tedy 101 poslanců) přehlasovat. Nepřehlasovatelný je Senát při projednávání ústavních zákonů nebo například při změnách volebních pravidel. Senát má i specifické pravomoci, kterými nedisponuje sněmovna.

Příklady pravomocí Senátu:

- Se jmenováním soudců Ústavního soudu je zapotřebí souhlasu Senátu.
- Pouze Senát může podat žalobu na prezidenta republiky Ústavnímu soudu pro velezradu.
- Předkládá prezidentu republiky návrhy na propůjčení nebo udělení státních vyznamenání.
- Navrhuje Poslanecké sněmovně dva kandidáty na funkci veřejného ochránce práv a dva kandidáty na funkci jeho zástupce.
- Navrhuje prezidentu republiky kandidáty na funkci předsedy a inspektorů Úřadu pro ochranu osobních údajů.

Dojde-li k rozpuštění Poslanecké sněmovny, přísluší Senátu přijímat zákonná opatření ve věcech, které nesnesou odkladu a vyžadovaly by jinak přijetí zákona.

Přestože je Senát veřejností často vnímán jako zbytečný, odborníci se shodují, že naopak svůj význam obhájil.

Kandidáti do Senátu a voliči

Kandidovat do Senátu mohou lidé, kteří jsou starší 40 let. Jak už bylo řečeno, může kandidovat i člověk, který není členem žádné strany a ani jí není nominován. Tento nezávislý kandidát ale musí v obvodě, kde aspiruje na senátorské křeslo, sesbírat 1 000 podpisů, aby byl k volbám vůbec připuštěn. Každý adept pak musí složit kauci ve výši 20 tisíc korun, která se mu vrátí, pokud získá aspoň 6 % hlasů.

Volit smějí ti, kteří dovršili 18 let. Volby pak probíhají dvoukolově. Počet kandidátů, kteří se mohou přihlásit do prvního kola voleb, není omezen, ale do druhého kola postupují jen dva s nejvyšším počtem hlasů. Pokud se někomu podaří už v prvním kole získat nadpoloviční většinu hlasů, pak je zvolen hned.

Prezidentské volby

Dosavadní nepřímou volbu prezidenta, během níž byl prezident volen prostřednictvím parlamentu, nahradí přímá volba. Hlavu státu budou mít tak poprvé v historii možnost volit přímo občané. Prezident nemůže být zvolen na více než dvě volební období, přičemž jedno trvá pět let. Prezidentem se může stát každý, kdo dosáhl 40 let.

Stoupenci Václava Havla před Poslaneckou sněmovnou během nepřímé volby prezidenta ČR roku 1993.

Prezidentské kandidáty může navrhnout skupina nejméně dvaceti poslanců nebo deseti senátorů. Stejně právo mají i plnoletí občané, kteří také mohou navrhnout kandidáty. Jejich návrh ale musí podpořit petice s nejméně 50 tisíci podpisy. Volit pak může v tajné volbě každý občan starší 18 let.

Pokud některý kandidát získá už v prvním kole nadpoloviční většinu hlasů, vítězí. Pakliže ale nikdo takový počet hlasů nezíská, musí se do 14 dnů konat druhé kolo volby, do které postoupí dva nejúspěšnější kandidáti. Prezidentem se stává ten, který získá více hlasů.

Pravomoci prezidenta

Byť je hlava státu vnímána především reprezentativně (ostatně podle ústavy zastupuje republiku navenek), má i celou řadu pravomocí.

Důležitou roli například sehrává těsně po volbách do Poslanecké sněmovny. Je to on, kdo pověřuje vítěze voleb sestavením vlády a pak jmenuje předsedu vlády a jeho ministry. V povolebním čase je hlava státu vůbec významná, stává se tak trochu moderátorem debat a v čase vášní může být důležitým svorníkem. Takhle například Václav Havel v roce 1996 vyřešil povolební krizi, kdy nebylo možné sestavit většinovou vládu. To on zprostředkoval dohodu mezi levicí a pravicí, která pak umožnila uklidnit situaci. Prezident má významné také tzv. jmenovací pravomoci. Vybírá členy do naší nejdůležitější soudní instituce, Ústavního soudu. Jeho návrhy ale musí posvětit i Senát. Hlava státu rovněž jmenuje členy Bankovní rady České národní banky.

Prezident má pravomoc vetovat zákony. Pokud se tak stane, může ho sněmovna přehlasovat. K tomu ale potřebuje nejméně 101 hlasů (z 200). Hlava státu nemůže vetovat zákony, které mění ústavu.

Hlava státu má řadu pravomocí. Mimo jiné:

- svolává zasedání Poslanecké sněmovny;
- rozpouští Poslaneckou sněmovnu;
- jmenuje ze soudců předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu;
- odpouští a zmírňuje tresty uložené soudem; nařizuje, aby se trestní řízení nezahajovalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo; zahlazuje odsouzení;
- podepisuje zákony;
- jmenuje prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu;
- sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy; sjednávání mezinárodních smluv může přenést na vládu nebo s jejím souhlasem na její jednotlivé členy;
- je vrchním velitelem ozbrojených sil;
- vyhláší volby do Poslanecké sněmovny a do Senátu;
- jmenuje a povyšuje generály;
- jmenuje soudce;
- má právo udělovat amnestii.

VÝZNAM A PRAVOMOCI KRAJŮ

Bára Procházková

Na začátku devadesátých let bylo v České republice nutné stanovit formu územní samosprávy. Z možných návrhů uspořádání zvítězil ten, který počítal s rozdělením republiky na 14 českých a moravských krajů, přičemž jedním z nich je i hlavní město Praha. Cílem vyhlášení krajů bylo rozložit moc a převést ji blíže k lidem – z centra do regionů. Kraj vede zastupitelstvo, které si volí svého reprezentanta – hejtmana (v případě Hlavního města Prahy je reprezentantem primátor), který by měl společně se svými náměstky celý kraj zastupovat navenek.

Přehled krajů a počet obyvatel:

Název kraje	Krajské město	Počet obyvatel
Hlavní město Praha	Praha	1,27 milionu
Středočeský kraj	Praha	1,29 milionu
Jihočeský kraj	České Budějovice	637 tisíc
Plzeňský kraj	Plzeň	581 tisíc
Karlovarský kraj	Karlovy Vary	310 tisíc
Ústecký kraj	Ústí nad Labem	830 tisíc
Liberecký kraj	Liberec	448 tisíc
Královéhradecký kraj	Hradec Králové	561 tisíc
Pardubický kraj	Pardubice	759 tisíc
kraj Vysočina	Jihlava	516 tisíc
Jihomoravský kraj	Brno	1,19 milionu
Olomoucký kraj	Olomouc	642 tisíc
Moravskoslezský kraj	Ostrava	1,26 milionu
Zlínský kraj	Zlín	598 tisíc

Práva a povinnosti

Všechny pravomoci krajů jsou pevně dané zákonem. Tyto samostatné správní celky mohou mít vlastní majetek, samy hospodaří se svým rozpočtem, mohou uzavírat smlouvy nebo vydávat vlastní vyhlášky. Dále může krajské zastupitelstvo posílat návrhy zákonů přímo do Poslanecké sněmovny. Kompetence kraje ale nejsou omezeny jeho hranicemi, může samozřejmě navazovat i mezinárodní kontakty a spolupracovat se zahraničím. Před zasahováním státu do jejich pravomocí chrání kraje dokonce zvláštní zákon, i když kompetence obou mocenských úrovní nejsou občas zcela ohraničené a přináší s sebou riziko sporů ohledně uspořádání pravomocí mezi státem a kraji. Na území krajů například stále působí některé státní orgány, jako např. policie nebo soudy.

Vedle práv mají kraje samozřejmě i své povinnosti: Zajišťují například veřejnou dopravu mezi městy a starají se o všechny silnice II. a III. třídy na svém

území. Stejně tak je věcí krajů i oblast školství, sociální a zdravotní péče nebo kultury. Kraje tak zřizují a řídí své vlastní příspěvkové organizace – většinou to jsou muzea, galerie nebo centra sociální péče, krizové telefonické linky, domovy pro osoby se zdravotním postižením nebo domovy pro seniory. Kraje také vlastní školky, školy nebo nemocnice. Cílem je, aby se kraje staraly o svůj celkový rozvoj, hospodařily se svými přírodními zdroji, rozvíjely cestovní ruch nebo třeba podporovaly střední podnikatele.

Příklad financování a řízení škol

Školy jsou v současné době financovány ze dvou zdrojů – ze státních a z krajských peněz, přičemž stát si ponechal ve své kompetenci rozhodování o obsahu výuky a kraj platí především provozní náklady (například energie, opravy budov nebo zařízení). Kraje také rozhodují o všech investicích jednotlivých škol.

Ačkoliv výuku řídí ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, kraje vybírají a jmenují ředitele škol. Ti mohou podle svého uvážení například volně hýbat s předměty nebo zvolit individuální způsob vyučování. I když má ředitel tyto pravomoci, v poslední době stát zavedl nové centrální testování žáků na několika úrovních, takže se výuka musí řídit podle toho, aby žáci ve státních testech uspěli.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy posílá peníze krajům podle komplikovaných tabulek, ve kterých jsou rozděleny jednotlivé stupně a typy škol. Vše je přepočítáno na jednoho žáka. Z těchto peněz se hradí platy učitelů, náklady na jejich vzdělávání a učební pomůcky. Krajské úřady tyto peníze přerozdělují a posílají dále nejen školám, které sami zřizují, ale i všem soukromým nebo církevním vzdělávacím institucím. Jenže krajské úřady mají své vlastní tabulky, takže se může stát, že školy stejného zaměření dostávají v různých krajích jinou sumu peněz.

Voliči a kandidáti

Cílem rozdělení republiky na kraje je, aby o životě lidí rozhodovali ti politici, kteří oblast dobře znají a nepozorují vše jen z mocenského centra v hlavním městě. Každá oblast totiž potřebuje svá specifická rozhodnutí. Voliči starší 18 let proto v krajských volbách vybírají z regionálních politických elit.

Kandidáti jsou – na rozdíl od komunálních voleb – většinou spojeni s politickými stranami, které známe z celorepublikových parlamentních voleb. I když to samozřejmě není podmínkou, vznikat mohou i regionální uskupení třeba výhradně jen pro jeden kraj. Kandidovat v krajských volbách však nemohou jednotlivci, ale právě pouze politické strany nebo hnutí.

Do zastupitelstva se pak dostanou ti, kteří získají od voličů přes pět procent hlasů. Tyto strany po volbách vyjednávají o spolupráci a uzavírají krajské vládní koalice tak, aby měly v krajském zastupitelstvu zajištěnu většinu hlasů. Ta je totiž klíčová při rozhodování a hlasování zastupitelstva. Nejsilnější politická strana navrhuje ze svých řad hejtmana.

Velikost jednotlivých zastupitelstev se liší podle krajů, protože i ty jsou různě velké, počet zastupitelů se však vždy pohybuje mezi pevně danými hranicemi – nejméně 45 a nejvíce 65.

Zvolení krajszí zastupitelé se setkávají pravidelně nejméně jednou za tři měsíce, většina z nich dále vykonává své původní zaměstnání a dostává za svou činnost základní odměnu ve výši od tří do pěti tisíc korun měsíčně. Finanční suma se zvyšuje s počtem různých funkcí, které zastupitel přebírá – může například pracovat jako předseda výboru nebo jako člen rady kraje.

Financování krajů

Zdroj: MVČR, Odbor veřejné správy

Jednotlivé kraje jsou různě velké, mají jiný počet obyvatel a samozřejmě i rozdílné geografické či klimatické podmínky. Nejvíce obyvatel bydlí ve Středočeském kraji, který má čtyřikrát více obyvatel než nejmenší ze všech – kraj Karlovarský. A třeba v Moravskoslezském kraji žije téměř stejný počet lidí jako v kraji Středočeském, jenže na polovičním území. To je jen jednoduchá ukáзка toho, proč je těžké najít klíč ke spravedlivému financování. Nejen proto se systém každý rok trochu mění. Cílem je přitom zajistit co největší možnou samostatnost krajů ve všech finančních otázkách. Aby to však takto mohlo fungovat, musely by mít kraje své vlastní zdroje příjmů.

Jenže kraje jsou od začátku naopak závislé na dotacích ze státního rozpočtu. Stát dnes do krajů posílá část celkového balíku daně z příjmů a část z vybraných daní z přidané hodnoty. Většinu peněz do krajů ale posílají jednotlivé rezorty, které předem určují, na co smí kraj peníze použít. Například ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy rozděluje do regionů peníze na platy učitelů a na rozvoj škol. Kraje také mimochodem přerozdělují peníze jednotlivým obcím.

Na mnoha budovách, kulturních památkách nebo silnicích dnes také vidíme vlajku Evropské unie, z jejichž strukturálních fondů kraje tyto stavby nebo rekonstrukce financují. U většiny těchto veřejných projektů pak stačí, aby kraj podal rozsáhlou žádost a zaplatil často pouze deset procent celkové ceny. Zbytek doplatí právě Evropská unie. Aby byly kraje evropským financím blíže, otevřely si v Bruselu také svá vlastní zastoupení.

KDYŽ HLAS NEMĚL VÝZNAM

Erik Tabery, RESPEKT

To, co dnes mnohé nejvíce rozčiluje, je zároveň největší předností demokratické společnosti – slovní přestřelky, parlamentní přetahování, snaha získat jeden hlas navíc pro ten či onen zákon. Všechn ten ruch znamená, že v politice o něco jde, že není vše připraveno v zákulisí, kdy je veřejnost odsouzena jen k pozorování. Jakmile se v politice rozhodne ticho, je zle. Čtyřicet let byl český, respektive československý parlament potichu a jedině, co na jeho práci mohlo veřejnost zajímat, bylo dohadování, který z poslanců má horší košili a která z poslankyň má vyšší účes.

Volí všichni

Zatímco v demokratické společnosti je právo volit výsadou, za komunismu bylo potupným zážitkem. Stranický systém vypadal stejně jako tehdejší obchody, byla to karikatura toho, co dnes známe. Tak jako bylo na výběr jen ze dvou másel (a obě nechávala v ústech stejnou pachut), tak si člověk mohl vybírat jen z několika nastrčených partají (po nich zůstávala ještě větší pachut). Ve skutečnosti ale byly všechny více méně stejné, a navíc o všem rozhodovala jen Komunistická strana Československa.

Volby do Národního shromáždění a národních výborů roku 1960. Češi a Poláci se připravují společně na volby. V obcích, kde žijí občané polské národnosti, jsou volební vyhlášky i agitační střediska označeny dvojjazyčně.

O tom, že jde vlastně o podvod, věděli všichni, jen se to nesmělo říct nahlas. Lidé tak chodili volit, i když osoby na kandidátkách neznali a považovali je spíše za své nepřátele než zástupce. Systém si ale zároveň velice pečlivě hlídal, aby lidé chodili volit. Kdo se nedostavil, hrozil mu v práci postih. Tak se dosahovalo těch fascinujících výsledků, kdy se voleb pravidelně účastnilo kolem 99% obyvatel a stejné procento hlasů dostávali i kandidující. Demokratická soutěž v Československu skončila po puči v roce 1948, byť náznaky omezování rovných šancí bylo možné registrovat už od roku 1945. Když komunisté získali moc, snažili se i nadále vzbuzovat dojem, že všechno běží jako kdysi, ale ve skutečnosti kritické strany rozpustili, nepohodlné politiky zavřeli do koncentračních táborů anebo donutili emigrovat. Absurditu situace dobře ilustrovalo znění ústavy, která mimo jiné ve státě garantovala „vedoucí úlohu Komunistické strany Československa“. Už to naznačovalo, že politická soutěž byla jen na oko. Je to stejné, jako kdyby v pravidlech hokejové ligy bylo stanoveno, že se má soutěžit, ale vyhrát musí vždy jen Sparta Praha. Tato pasáž ústavy byla zrušena až 29. listopadu 1989.

Za komunismu v parlamentu neexistovala opozice. Proto byla všechna jednání i hlasování čistě formální a nikdo nebyl proti. Moc parlamentu byla ostatně prakticky nulová. Zákonodárci se scházeli jen párkrát do roka a každé hlasování mělo stoprocentní podporu přítomných. Odpor se neodpouštěl. Moc ve skutečnosti neměla ani vláda. Vše řídila komunistická strana, v jejímž čele většinou stál prezident republiky. Zemi tak řídila hrstka lidí, kteří byli odstřiženi od veřejnosti i od reality. Všechny protesty a pokusy zakládat opoziční strany končily šikanou, zastrašováním a často i vězením. Nejbliže bylo Československo obnově pluralitnějšího systému v roce 1968, ale invaze vojsk Varšavské smlouvy všechny demokratizační pokusy potlačila.

21. srpna 1968 do Československa vstoupila vojska Varšavské smlouvy v čele s armádou Sovětského svazu. Na snímku lidé demonstrativně mávají československou vlajkou před hořícím sovětským tankem před budovou rozhlasu na Vinohradské třídě.

Mediální kontrola

Byť se to na první pohled nemusí zdát, pro řádnou politickou soutěž je zásadní svoboda tisku. Pokud neexistuje, veřejnost ztrácí příležitost ptát se přímo politiků a má ještě menší šanci je kontrolovat. Tuto roli zastupují nevládní organizace a zejména média, která odhalují chyby politiků, popisují chování stran v parlamentu, dávají hlas vládě i opozici.

V době totality ale média fungovala pouze jako propagandistický nástroj. To znamená, že o chybách se nereferovalo a všichni kritici byli označováni za sabotéry. I díky tomu se Československo propadalo do stále hlubších problémů. A nejde jen o to, že se nedodržovala lidská práva. Absence kontroly vedla i k obrovským ekonomickým propadům, ničení životního prostředí či degradaci vzdělání.

Takže když tu a tam zaznívá volání po klidu, po pozitivnějších médiích apod., je třeba být na pozoru. Jak se říká: Klidu si dost užijeme po smrti, tak proč spěchat?

ROZPOČET NAŠEHO KRAJE

ANOTACE:

Aktivita vede žáky k zájmu o hospodaření krajského zastupitelstva a tím posiluje jejich aktivní občanské postoje. Úkolem žáků je rozvrhnout, jak efektivně využít reálný finanční rozpočet kraje. Ve skupinách vymýšlí oblasti, které kraj financuje, a snaží se mezi ně danou částku adekvátně rozdělit. Žáci tak diskutují témata, která jsou podle nich pro kraj důležitá. Výstupem aktivity může být oficiální vznesení dotazu / sepsání dopisu a jeho zaslání relevantním krajským zástupcům.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: člověk a společnost, matematika a její aplikace, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovědní vzdělávání (občanský vzdělávací základ), matematické vzdělávání, jazykové vzdělávání

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: OSV, VMEGS

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- rozliší, jaké oblasti jsou spravovány krajem;
- posoudí problémy v kraji, které se jich týkají; osvojí si principy financování kraje; dokážou diskutovat, argumentovat, hledat kompromisy a nacházet konsenzus.

DĚLKA: 45 min.

POMŮCKY:

- reálný rozpočet kraje na rok 2012
- papíry a psací potřeby pro každou skupinu

POSTUP:

1. Na hodinu si připravíme reálný rozpočet našeho kraje na rok 2012 (rozhledy jsou dostupné na webových stránkách jednotlivých krajů).
2. Žáky rozdělíme do 4 skupin a oznámíme jim celkovou finanční částku, se kterou rozpočet našeho kraje pro rok 2012 počítá.
3. Úkolem žáků je vymyslet ve skupinách kategorie (oblasti), které je z rozpočtu kraje nutné finančně zabezpečit (např. zdravotnictví, školství, doprava). Žáci samostatně odhadují, které oblasti jsou v kompetenci kraje, jejich závěry neopravujeme.

4. Jejich dalším úkolem pak je rozdělit částku do jednotlivých oblastí. Žáci diskutují konkrétní problémy kraje a určují, kam a v jaké míře je třeba finance přidělit.
5. Následuje prezentace jednotlivých skupin, kdy zvolení mluvčí představí ostatním žákům svou podobu krajského rozpočtu.
6. Poté žáci o jednotlivých návrzích diskutují a snaží se dojít k jednotnému konsenzu na úrovni celé třídy – opět stanoví oblasti, které podle nich spadají do kompetence kraje, a částku, kterou je na ně potřeba v rozpočtu vyhradit.
7. Když jsou žáci hotoví, předložíme jim reálný krajský rozpočet a necháme je jednotlivé oblasti a částky porovnat.
8. Na závěr se žáků zeptáme, jestli je v reálném rozpočtu něco překvapilo nebo jestli k němu nemají nějaké otázky či připomínky. Nabídneme jim také možnost sepsat jejich dotazy a zaslat je e-mailem nebo formou oficiálního dopisu relevantním krajským zástupcům.

REFLEXE:

Reflexe probíhá formou diskuze. Ptáme se: *Jaké oblasti, které patří do kompetence krajů, jsou podle vás nejdůležitější? Jaké další oblasti by měl kraj podporovat? Jsou podle vás peníze do jednotlivých oblastí rozděleny adekvátně? Odkud vlastně kraj finanční prostředky na své agendy získává? Je podle vás hospodaření vašeho kraje efektivní? Co byste změnili? Jaké máte vy jako občané možnosti hospodaření kraje ovlivnit? Můžete čerpání krajského rozpočtu nějakým způsobem kontrolovat?*

ZKUŠENOSTI Z PRAXE:

Aktivitu jsem testoval se studenty 3. ročníku. Podle mé zkušenosti vyžaduje větší časovou dotaci. Ačkoli se jednalo o velmi spolupracující třídu, stihla se pouze část naplánování rozpočtů a zdůraznění hlavních odlišností mezi nimi včetně krátké diskuse.

Předem je třeba vzít v úvahu, že ve třídě mohou být studenti z více krajů, a podle toho je případně rozdělit do skupin. Studenti si snadno poradili se stanovením hlavních kategorií rozpočtu, problém jim ale zpočátku dělalo přiřazování konkrétních finančních částek k těmto oblastem. Nakonec i tuto fázi zvládli, mnozí z nich stihli vymyslet i podoblasti, kam by peníze investovali. Jednotlivé rozpočty jsme vyvěsili ve třídě, aby všichni měli přehled o práci ostatních skupin. Vzhledem k odlišnému grafickému zpracování rozpočtů bylo srovnání jednotlivých skupin velmi obtížné. Přesto se podařilo zdůraznit hlavní rozdíly jednotlivých návrhů. Poté jsem promítl skutečný rozpočet hlavního města Prahy a uvedl i konkrétní příklady investic. V rámci společné diskuse jsme se snažili sepsat co nejvíce otázek na naše zastupitele. Přestože studenty zpočátku nic nenapadlo, podařilo se jim vymyslet mnoho podnětných věcí, například zvýšit bezpečnost v nočních hodinách, posílit navazující spoje ve veřejné dopravě, vybudovat více parků apod. Doporučuji tuto část aktivity zadat studentům za domácí úkol, v rámci kterého by své návrhy skutečně přednesli zastupitelům a v následující hodině referovali o případných výsledcích.

Josef Porsch, SOŠ AEU, Praha 9 - Horní Počernice

NOVÁ POLITICKÁ STRANA

ANOTACE:

Žáci pracují ve skupinách a jejich úkolem je vymyslet politickou stranu, se kterou se chtějí prosadit ve volbách. Následně volí tu stranu, jejíž program je nejvíce oslovil.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovední vzdělávání (občanský vzdělávací základ), jazykové vzdělávání

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: OSV, VMEGS, MV

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- dovedou formulovat a představit své názory;
- diskutují a obhájí hodnoty, které jsou pro ně důležité.

DĚLKA: 2 vyučovací hodiny

POMŮCKY:

- papíry a psací potřeby pro každého žáka
- volební urna (např. papírová krabice)
- tabule nebo flipchart

POSTUP:

1. Rozdělíme žáky do 4- až 5členných skupin. Každá skupina má za úkol vymyslet politickou stranu, se kterou se chce prosadit ve volbách. Během 20 minut skupiny připraví název strany, slogan, logo, stručné body programu atd.
2. Zástupce každé politické strany představí svou stranu ostatním skupinám s cílem získat co nejvíce voličů (voliče představují všichni žáci z ostatních skupin).
3. Po prezentaci stran napíše každý žák na papírek stranu, kterou by chtěl volit. Papírek vhodí do volební urny. Volba je tajná, žáci nesmějí volit svoji stranu.
4. Sečteme hlasy jednotlivých stran a zapíšeme je na tabuli.

REFLEXE:

V následné diskuzi zhodnotíme jednotlivé prezentace. Ptáme se: *Proč vyhrála právě tato strana? Co bylo pro voliče při výběru rozhodující? Je podle vás prezentace strany stejně důležitá jako její volební program?* apod.

VOLBY A JÁ

ANOTACE:

Aktivita otevírá téma voleb formou brainstormingu a společnou řízenou diskuzí. Důležitou část aktivity tvoří práce s textem (pracovním listem). Aktivita vede žáky k zamyšlení nad faktory, které ovlivňují rozhodování voliče.

VZDĚLÁVACÍ OBORY:

GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovední vzdělávání (občanský vzdělávací základ), jazykové vzdělávání

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: OSV, VMEGS, MV

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské, pracovní

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- definují faktory ovlivňující volbu politické strany, se kterou sympatizují;
- uvědomí si důležitost účasti ve volbách.

DĚLKA: 45 minut

POMŮCKY:

- pracovní list pro každého žáka
- papíry a psací potřeby

POSTUP:

1. Žáci mají za úkol během dvou minut popsat volby z jednoho úhlu pohledu (jako nerozhodnutý volič, sympatizant s nějakou stranou, lídr kandidátky...) pomocí brainstormingu.
2. Dalším úkolem je porovnat volby například s volbou Miss, se soutěží Česko hledá SuperStar apod. Žáci zapisují rozdíly v pohnutkách, které je ovlivňují při výběru politické strany a při výběru nejkrásnější dívky či nejlepšího zpěváka (například plány do budoucna, sebeprezentace, schopnosti, vzhled, sociální citění).
3. Následuje společná diskuze o volbách, ptáme se: Myslíte si, že jsou volby důležité? Pokud ano, proč? Pokud ne, proč? Co může voliče ovlivnit při výběru politické strany? Co by vás samotné nejvíc ovlivňovalo při výběru politické strany? apod.

4. Žáci si přečtou pracovní list. Jedná se o úryvek z textu jejich vrstevníka, který byl oceněn v literární soutěži Knihovny Václava Havla v roce 2009. Poté vyberou dvě věty, se kterými souhlasí, a svoji volbu odůvodní. Pokud žák souhlasnou větu nenajde, vyhledá a odůvodní větu, se kterou nesouhlasí. Pracujeme metodou kritického myšlení, „podvojný deník“. Poté žáci prezentují své názory. V následné diskuzi se ptáme: Co je podle vašeho názoru v dnešní politice problematické? Jaká je vlastně naše životní úroveň? Co je to slušnost a jak konkrétně se projevuje v životě kolem nás a v politice? (Cílem diskuze není nadávat na poměry.)
- Poznámka:** Základ metody podvojného deníku tvoří svislá čára, na levou stranu si žáci napíší citaci, na pravou komentář. Žáci si tak lépe uvědomí, co pro ně znamená přečtený úryvek, s čím si toto téma v životě spojují a jak ovlivňuje jejich vnímání světa.
5. Přečteme citaci z posledního rozhovoru s Ivanem Medkem v Lidových novinách, uveřejněného dne 16. ledna 2010: Jak se díváte do budoucnosti?

„S nadějí. Přijdou nové a nové volby a v těch zase vyhraje ta druhá strana, než co je u vlády, začnou se uplatňovat nejrůznější kritéria, většinou taková, která s budoucností české země třeba moc společného mít nebudou.

My jsme si venku s Pavlem Tigridem říkali, že nás mohou zachránit v budoucnosti jenom mladí lidé. Nedostanou se už do světa plného rvaček a plného snahy o rychlé vydělávání peněz, lépe řečeno o rychlé získání peněz, z prostého důvodu, že v době, kdy dnešní mladí lidé půjdou do života dospělých lidí, lidově řečeno už nebude co ukrást.“

REFLEXE:

Následuje společná diskuze, ve které se ptáme: *Můžete sami nějak ovlivnit politickou scénu? Má smysl chodit k volbám? Jak se vyrovnáte s tím, že u voleb nebude žádná strana splňovat vaše představy? Jak se díváte na předvolební průzkumy? Zajímáte se o volební programy jednotlivých stran? Pokud ano, co na ně říkáte?*

RADEK HLAVÁČEK

První obnovené reálné gymnázium, Praha

Dnešní společnost je dvacet let po revoluci formována především populistickým chováním parlamentních stran. Jak řekl Winston Churchill: „Největším argumentem proti demokracii je pětiminutový rozhovor s voličem.“ Už to nejsou ani ideály, ani ideje, které formují chování politiků. Průzkum veřejného mínění je pro parlamentní elitu tím nejdůležitějším ukazatelem v rozhodování. Mezi partajemi neexistuje relevantní diskuze. Dvacet let svobody k čemu? Společnost si na tu naši svobodu zvykla. Máme právo volební, kdy je náš hlas započítán do demokraticky vedených voleb bez nebezpečí zfalšování, existují práva svobodného projevu a shromažďování, která nám umožňují bez obavy vyjádřit svůj názor. Každý rok cestujeme do zahraničí bez nutnosti se prokázat výjezdní doložkou, zpátky můžeme kromě drog dovést téměř cokoliv. Nikdo nám do bytů neinstaluje štěnice a jakýkoliv spor s jiným občanem můžeme vyřešit poměrně bez problému u soudu. Známy citát z Orwellovy knihy 1984 říká: „Svoboda znamená svobodně prohlásit, že dvě a dvě jsou čtyři. Jestliže toto je dáno, všechno ostatní z toho vyplyne.“

Tak tomu ale není, protože svoboda není žádným finálním stavem společnosti, svoboda se neustále vyvíjí a tato rovnice je potřeba pouze pro tu základní svobodu, se kterou se ale nesmíme spokojit. Svoboda se snoubí se slušností, kterou naše společnost postrádá.

RADEK HLAVÁČEK

První obnovené reálné gymnázium, Praha

Dnešní společnost je dvacet let po revoluci formována především populistickým chováním parlamentních stran. Jak řekl Winston Churchill: „Největším argumentem proti demokracii je pětiminutový rozhovor s voličem.“ Už to nejsou ani ideály, ani ideje, které formují chování politiků. Průzkum veřejného mínění je pro parlamentní elitu tím nejdůležitějším ukazatelem v rozhodování. Mezi partajemi neexistuje relevantní diskuze. Dvacet let svobody k čemu? Společnost si na tu naši svobodu zvykla. Máme právo volební, kdy je náš hlas započítán do demokraticky vedených voleb bez nebezpečí zfalšování, existují práva svobodného projevu a shromažďování, která nám umožňují bez obavy vyjádřit svůj názor. Každý rok cestujeme do zahraničí bez nutnosti se prokázat výjezdní doložkou, zpátky můžeme kromě drog dovést téměř cokoliv. Nikdo nám do bytů neinstaluje štěnice a jakýkoliv spor s jiným občanem můžeme vyřešit poměrně bez problému u soudu. Známy citát z Orwellovy knihy 1984 říká: „Svoboda znamená svobodně prohlásit, že dvě a dvě jsou čtyři. Jestliže toto je dáno, všechno ostatní z toho vyplyne.“

Tak tomu ale není, protože svoboda není žádným finálním stavem společnosti, svoboda se neustále vyvíjí a tato rovnice je potřeba pouze pro tu základní svobodu, se kterou se ale nesmíme spokojit. Svoboda se snoubí se slušností, kterou naše společnost postrádá.

VOLEBNÍ KAMPAŇ

ANOTACE:

Žáci mají za úkol vymyslet a zrealizovat volební kampaň, zacílenou na ostatní spolužáky, profesory a další zaměstnance školy. Zamyslí se nad strategií a prostředky volební kampaně, jejím účinkem a nad tím, zda a jakým způsobem je možné jejím prostřednictvím oslovit voliče.

VZDĚLÁVACÍ OBORY:

GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovední vzdělávání (občanský vzdělávací základ), jazykové vzdělávání

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: OSV, VMEGS, MV

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské, kompetence pracovní

CÍLE:

Žáci:

- prakticky si osvojí obecné postupy, které se používají při realizaci volební kampaně;
- popíší základní principy volební kampaně.

DĚLKA: jeden projektový den, případně delší časové období – podle možností školy

POMŮCKY:

- papíry a psací potřeby pro každou skupinu
- kreslicí a psací potřeby, lepidla, archy papíru libovolných rozměrů
- případně videokamera nebo fotoaparát s možností nahrávání videa do každé skupiny

POSTUP:

1. Rozdělíme žáky do dvou skupin. Každá skupina představuje jednu politickou stranu. Jejich úkolem bude vytvořit efektivní reklamní kampaň, která by na jejich stranu strhla co nejvíce voličů. Voliče představují ostatní žáci školy, pedagogové a další zaměstnanci školy.
2. Každá skupina dostane zadaný jeden neutrální symbol (například křížek a kolečko), pod kterým bude svou stranu propagovat.
Poznámka: Pro reklamní kampaň byly schválně zvoleny neutrální symboly, které minimalizují předpojatost či předporozumění vůči „značce“. Je jen a jen na žácích, jaký obsah své značky, svému symbolu, přičknou.
3. Žáci pouze na základě vlastní intuice a svých zkušeností s reklamou a volebními kampaněmi ve skupinách vymyslí, jaké postupy k oslovení

potenciálních voličů použijí. Zda zvolí letáky, školní rozhlas, přímé oslovení nebo jiný komunikační kanál či nástroj, je zcela na jejich fantazii. Důležité je nechat žákům při volbě „cest k voličům“ volnost. Sledujeme, zda žáci volí tradiční postupy, nebo zda se uchylují k podbízení a kupování voličů či nátlaku na ně. Zda zvolí formu informativní, či naopak nátlakovou. Naším úkolem je v případě potřeby pouze ošetřit případné extrémy.

Žáci zároveň vymyslí grafický design svých kampaní a barvy, které bude jejich strana používat. Následuje realizace reklamní kampaně. Pokud mají žáci k dispozici videokameru, je možné vymyslet a zrealizovat také reklamní spot.

Kampaň může být vedena ve všech prostorách školy a v místech, kde se žáci a zaměstnanci školy pohybují. Žáci mohou využívat přestávky, dobu před vyučováním, pauzu na oběd či po dohodě s pedagogy vstupovat do vyučovacích hodin.

Poznámka: Je vhodné promítnout pořízené videozáznamy na monitoru, na plátně nebo na interaktivní tabuli. Proto se se žáky domluvíme předem, zda využijí videokameru nebo fotoaparát, a zkontrolujeme kompatibilitu s příslušným zařízením a případně zajistíme funkčnost přehrávání. Tento problém lze předem odstranit, je-li žákům určen v zadání úkolu formát videovýstupu (je však nutno brát ohledy na možnosti, které žáci mimo školu mají, případně domluvit spolupráci s vyučujícím informatiky).

4. V druhé půli dne žáci přistoupí k samotné realizaci své kampaně a osloví ostatní spolužáky, pedagogy a zaměstnance školy (podle možností školy).
5. Poté následují samotné volby, kdy na základě volebních kampaní „voliči“ pro jednu ze stran hlasují. Způsob hlasování a vyhodnocení voleb přizpůsobíme svým možnostem. Dbáme na to, aby volby proběhly anonymně, hlasy byly sečteny řádně a výsledky byly zveřejněny objektivně.

REFLEXE:

Žáci spolu s učitelem zhodnotí výsledky voleb a efektivitu svých kampaní. Zhodnotí jejich průběh a etiku zvolených nástrojů. Na příkladech z reálného života srovnají působení reklamy nebo volebních kampaní na ně samotné. V závěrečné diskuzi se ptáme: *Podle čeho jste volili nástroje k oslovení voličů? Byla vaše kampaň podle pravidel fair play? Využili jste moderní technologie? Měli jste nějaké nápady, které se nepodařilo z technických nebo jiných příčin zrealizovat? Zkombinovali jste dostatečný počet různých druhů masové komunikace? Který z nich byl ve vaší kampani neúčinnější?*

ZDROJ:

Projekt realizovaný na Gymnáziu Na Vítězné pláni v Praze (upraveno).

Jeden svět
na školách

JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH

Člověk v tísni, o. p. s.

Šafaříkova 24, 120 00 Praha 2

www.jsns.cz

e-mail: jsns@jsns.cz

PODPOŘILI:

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

Projekt byl podpořen grantem z nadace CEE Trust
(Fond pro občanskou společnost ve střední a východní Evropě)

GENERÁLNÍ PARTNER
JEDNOHO SVĚTA NA ŠKOLÁCH

NADAČNÍ FOND AVAST

PARTNER JEDNOHO SVĚTA NA ŠKOLÁCH

CZ: : :
nic | SPRÁVCE
DOMĚNY CZ

PARTNER STUDENTSKÝCH VOLEB 2012

NADACE
OPEN SOCIETY FUND
PRAHA

PARTNER PRO VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGŮ

MASARYKOVA UNIVERZITA
CENTRUM OBČANSKÉHO
VZDĚLÁVÁNÍ